

WORLD SURVEY OF ISLAMIC MANUSCRIPTS,
izd. Al-Furqan Islamic Heritage Foundation,
London, distr. E. J. Brill, Leiden Vol. I, 1992, Vol. II, 1993. god.

Gotovo četrnaestostoljetne islamska civilizacija svjetsku je kulturnu baštinu obogatila dragocjenim pisanim spomenicima, svjedočanstvom visokog dosega islamske književnosti, filozofije, historiografije, vjerskih znanosti, umjetnosti minijatura, kaligrafije i dr. Među njima je važno mjesto rukom pisanih knjiga, kodeksa, broj kojih se danas procjenjuje na oko tri milijuna. No poput sudbine kulturnoga nasljeđa čovječanstva uopće, mnogi vrijedni pisani spomenici islamske duhovnosti počesto su prepušteni nemaru i zaboravu, predani razornome djelovanju vremena i nepovoljnih klimatskih uvjeta, ugroženi požarima i ratovima. Mnogi su rukopisi doista zauvijek i nestali, a da trag o njihovu sadržaju nigdje nije zabilježen.

Polazeći od tih uvida, u Londonu je 1988. god. utemeljena Zaklada Al-Furqan koja skrbi za islamske rukopise širom svijeta. Njezino je djelovanje usmjereno na očuvanje te baštine te na sakupljanje i objavljivanje informacija o islamskim rukopisima u svijetu da bi se učinili dostupnima široj javnosti i znanstvenim zajednicama.

Jedan od ostvarenih projekata Zaklade izdavanje je *Svjetskog pregleda islamskih rukopisa* (World Survey of Islamic Manuscripts). Do danas su izašla dva sveska, a treći se očekuje potkraj 1994. godine.

Zamisao o izradi ovako obuhvatnoga pregleda rezultat je uvida stručnoga odbora Zaklade u nedostatnost i ograničenja dosadašnjih pregleda islamskih rukopisa. Kako u uvodnoj riječi ističe glavni urednik Geoffrey Roper (Editorial Preface, str. XIII-XV), raniji su pregledi obuhvaćali ili samo rukopise na jednome jeziku, ili pak rukopise na raznim jezicima islamske civilizacije, ali na ograničenu prostoru. Primjerice, bibliografski pregledi A.J.W. Huismana (1967), F. Sezgina (1978), Mihailova i Halidova (1982) i K. Awwada (1984) obuhvaćaju samo rukopise na arapskom jeziku. Pregled perzijskih rukopisa daje I. Afšar (1958), a turskih T. Kut (1972) i E. Birnbaum (1983-84). S druge strane, Pearsonov (1971) pregled kodeksa na svim jezicima islamske civilizacije ograničen je samo na prostor Europe i Sjeverne Amerike (bez Turske, ali uključujući azijske republike bivšega Sovjetskoga Saveza). Stoga se "World Survey of Islamic Manuscripts" pokazuje sintezom i dopunom prethodnih. On uključuje i zemlje o čijim rukopisnim zbirkama dosad nije bilo objavljenih podataka (Albanija, Brunei, Benin, Japan, Kenija i dr.).

Prije upoznavanja sa sadržajem "World Survey..." potrebno je razjasniti uporabu naziva "islamski rukopisi". Prema riječima G. Ropera (str. xv), taj termin označuje kodekse pisane arapskim pismom na nekom od jezika koji su se njime služili, i taj se naziv rukopisima daje bez obzira na temu i sadržaj teksta. Neprikladnost i manjkavost naziva "islamski" praktično se očituje u tome što "World Survey..." obuhvaća i rukopise djela posve neislamskoga sadržaja (mnoge kršćanske arapske rukopise) budući da su napisani arapskim pismom, a ispušta rukopise arapskih, turskih i perzijskih djela pisane nekim drugim, primjerice hebrejskim ili sirijskim pismom. Valja napomenuti da u hrvatskoj orijentalistici dr. Muhamed Ždralović rabi termin "arabički rukopisi", analogno nazivima glagoljski, ćiriljski i latinički, čime je naglašeno da je riječ o određenju prema pismu, a izbjegnuto svako vjersko značenje.

"World Survey of Islamic Manuscripts" sastavljen je abecednim redom, prema imenima država. Prvi svezak (Vol. I, 1992) obuhvaća zemlje od Afganistana do Irana, uvodnu riječ predsjednika Zaklade Zakija Yamanija (Foreword, str. VII-VIII), uvod glavnoga tajnika Zaklade H. Šerifija (Introduction, str. IX-XI), predgovor glavnog urednika (Editorial Preface, str. XIII-XVI), napomenu o ustrojstvu odrednica (str. XVII), Kazalo jezika (str. 553) i Kazalo imena (str. 555-569). U drugom su svesku (Vol. II, 1993) zemlje od Iraka do Ruske Federacije, Kazalo jezika (str. 703) i Kazalo imena (705-724). Treći će, neobjavljeni svezak, dati pregled islamskih rukopisa u ostalim zemljama.

Na početku svake odrednice je popis zbirnih kataloga i pregleda koji daju podatke o zbirka-ma dotične zemlje, slijedi opis privatnih i javnih kolekcija islamskih rukopisa (naziv, adresa, godina utemeljenja, uredovno vrijeme, broj rukopisa, najvažnije obavijesti o sadržaju zbirke, bibliografija radova o rukopisima pohranjenim u njoj te obavijest o tomu postoji li katalog zbirke). Dodatak svakoj odrednici je Bibliographical Appendix.

Autor priloga o islamskim rukopisima u Hrvatskoj (Vol. I, str. 155-164) je dr. Muhamed Ždralović, znanstveni savjetnik i voditelj Orijentalne zbirke Arhiva hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. On prikazuje ove zbirke: Kolekciju islamskih rukopisa Dubrovačke džamije (5 rukopisa), Privatnu zbirku Božidara Božića u Hvaru (42 rukopisa), Arhiv Hrvatske, Zagreb (25 rukopisa Orijentalističke zbirke Barona Ottenfelsa), Metropolitansku knjižnicu, Zagreb (6 rukopisa), Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu, Zagreb (59 rukopisa) i na kraju najbogatiju kolekciju te vrste u Republici Hrvatskoj, Orijentalnu zbirku Arhiva HAZU utemeljenu 1927. god. u kojoj je pohranjeno 2 085 rukopisa (933 arapska, 5 bosanskih, 154 perzijska i 993 turska).

Iz pregleda islamskih rukopisa na tlu Hrvatske može se zaključiti da neke zbirke nemaju ni inventarnoga popisa svih rukopisa koje čuvaju. Orijentalna zbirka Arhiva HAZU ima inventarne kartice svih rukopisa, kao i priređen, ali neobjavljen katalog rukopisa na arapskom jeziku.

Dr. Muhamed Ždralović autor je i priloga o islamskim rukopisima u Bosni i Hercegovini i Makedoniji. U uvodnoj napomeni za prilog o bosanskohercegovačkim zbirkama, on ističe da nije mogao obuhvatiti sve zbirke jer su neke privatno vlasništvo ili pripadaju džamijama i derviškim tekijama, te je do njih bilo teško dospjeti. Odrednica o islamskim rukopisima u BiH (Vol. I, str. 87-110) tako daje podatke o dvadeset osam privatnih i javnih kolekcija među kojima je najveća ona u Gazi Husrev-begovoj biblioteci (ukupno 9 048 rukopisa), najstrijoj danas postojećoj islamskoj knjižnici u Bosni i Hercegovini. Slijede Orijentalni institut u Sarajevu (5 263 rukopisa), Historijski arhiv grada Sarajeva (1 762 rukopisa), te Arhiv Hercegovine u Mostaru (776 rukopisa). Podaci za "World Survey..." prikupljeni su prije početka rata u BiH, a sadašnje je stanje islamskih rukopisa u toj zemlji teško procijeniti. Zna se da je druga po veličini kolekcija - ona Orijentalnog instituta u Sarajevu - izgorjela: imala je više od pet tisuća rukopisa, a spašeno je svega tridesetak.

U prilogu o Makedoniji (Vol. I, str. 221-226) nalaze se podaci o sljedećim zbirkama: Institut za spomenike kulture i muzeje, Ohrid (50 rukopisa), Historijski arhiv, Ohrid (50-ak rukopisa), Knjižnica Isa-beg, Skoplje (nepoznat broj rukopisa) i najveća zbirka, u Narodnoj i sveučilišnoj knjižnici "Kliment Ohridski" u Skoplju (oko 4 500 rukopisa). Nijedna od tih kolekcija nema objavljen katalog svih rukopisa.

Pregled zbirki islamskih rukopisa u ostalim zemljama pokazuje da je umnogima stanje slično onome u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Makedoniji. Mnoge zbirke nemaju ni popis svoga inventara, a broj kataloški obrađenih rukopisa vrlo je malen u odnosu na ukupan korpus. Razloga takvu stanju je mnogo; spomenimo samo nedostatan broj stručnjaka-orijentalista koji bi mogli obaviti zahtjevan i dugotrajan posao katalogiziranja (posebice u zemljama Crne Afrike), potom nezainteresiranost mjerodavnih institucija za takvu vrst projekata, te nespремnost nakladnika za financijski neisplativo izdavanje kataloga.

Zbog svega toga, Zaklada Al-Furqan je pokrenula obuhvatan projekt kojega je izdavanje "World Survey od Islamic Manuscripts" samo prvi korak. Na temelju podataka objavljenih u Pregledu, stručni odbor Zaklade odlučuje koje zbirke treba što žurnije katalogizirati i kataloge objaviti o trošku Zaklade kako bi podaci o njihovim rukopisima postali dostupni javnosti, te koje rukopise, kao najvrednije, treba snimiti na mikrofilmove. Recimo na kraju: tiskanje kataloga Orijentalne zbirke Arhiva Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti visoko je na listi prednosti među projektima Al-Furqana.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Društvo za hrvatsku povjesnicu

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb

Ivan KAMPUŠ, Zagreb

Tomislav RAUKAR, Zagreb

Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUŠ

TAJNIK REDAKCIJE

Ivica PRLENDER

LEKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Društvo za hrvatsku povjesnicu

Zagreb, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet

Ul. Đure Salaja 3

Narudžbe šaljite na navedenu adresu

Cijena ovog broja iznosi 100 kuna

Izdanje časopisa sufinancira

Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske

Slog i prijelom na kompjutoru: DENONA, Pergošićeva 8 – Zagreb

Tisak: KRATIS, Vrapčanska 15 – Zagreb, svibanj 1995.

Uvez: GRAFOUVEZ, HBZ 41 – Velika Gorica